



Pedagógusokkal szembeni etikai elvárások az Nkt. alapján

Szakál Ferenc Pál

Budapest, 2017. február 16.

A téma „gazdája”

- Az Nkt. közvetlenül nem tartalmaz kifejezetten etikai szabályokat.
- Az ezzel kapcsolatos szabályozást a Nemzeti Pedagógus Kar hatáskörébe utalja.
- Már a koncepcióban is megjelent a gondolat, és azóta képezi viták tárgyát.

Már a koncepcióban is...

Nkt. 69.§ (1) k): Az intézményvezető felelős „a pedagógus etika normáinak betartásáért és betartatásáért.”

- Eszerint tehát az Nkt. a Kar létrehozása nélkül is deklarálta azt, hogy létezik pedagógus etika, léteznek ennek normái.
- A Kar eredetileg nem lett a törvény része, a fenti mondat igen, az alapvetés tehát az, hogy ilyen normák vannak, vagy legalább is szükségesek.

2+1 nagy kérdés

1. Miben különbülnek el ezek a normák a szakmai normáktól?
2. Ki és hogyan szabályozza ezeket?
- +1. Mi történik a megsértésük esetén?

Szakmai és etikai norma

Szakmai norma:

- Olyan szabályok, amelyek betartása a szakmai feladat sikeres elvégzésének feltétele.
- Olyan szabályok, amelyek ennek során kölcsönösen védik a felek jogait.

Etikai norma:

- A szakmai feladat elvégzése közben kialakuló interperszonális viszonyokat szabályozza a szakmai célokon túl.
- Nem annyira a felek jogait, sokkal inkább személyét védi.

A KETTŐ KÖZÖTT NINCS FONTOSSÁGI SORREND!

Szakmai és etikai norma közötti különbség

- A pedagógus munkájában a szakmai feladat a nevelés-oktatás, vagyis a másik ember irányítása, vezetése, sőt formálása → A határok elmosódnak.
- Amíg például egy hivatal érdemi ügyintézője számára az ügyféllel szembeni kedvesség inkább etikai norma, addig a pedagógus számára ez szakmai norma is, hiszen egymás szeretetére és tiszteletére kell nevelnie a gyerekeket [lásd Nkt. 62.§ (1) e)].

Interperszonális viszonyok

- pedagógus – pedagógus
- pedagógus – diák
- pedagógus – szülő

Mindez ritkán szűkül két emberre, folyamatosan változik, alakul, és hemzseg a konfliktushelyzetektől.

Minden esetben partneri, de nem minden esetben egyenrangú partneri viszony.

Szolgáltatás – szolgálat dilemma...

Hogyan szabályozzunk?

- Első válaszuk az etikai kódex, de ez rögtön fölvet egy sor további kérdést.
- A legfontosabb, hogy mi adja a kódex szabályozó erejét. Ez sok minden lehet és nagy kérdés, hogy lehet-e általános, mindenkire vonatkozó.

Miért ne lehetne ez is a törvényben?

- A törvény által szabályozott tevékenység alapvetően etikus magatartást követel meg → a törvény is tartalmaz olyan kötelességeket, amelyek erősen etikai vonatkozásúak.
- Ugyanakkor a törvénykezés egy jogi aktus, a törvény alapvető célja nem az, hogy interperszonális viszonyokat szabályozzon, hanem az, hogy egy alapvető emberi jog érvényesítését elősegítse.
- Vagyis a jog oldaláról közelíti meg a témát.
- Egyes vélemények szerint emiatt nincs is helye benne etikai vonatkozásoknak.

Törvény és kódex viszonya a törvény felől nézve

- Az Nkt. meghatározza, hogy milyen részekből álljon a kódex:
 - etikai alapelvek,
 - etikai szabályok,
 - eljárás.
- Eljárás: A kódex hatáskörébe utalja a törvény, ugyanakkor részletesen szabályozza is. Ennek oka, hogy az eljárás ismét szigorúan jogi kérdés.
- Alapelvek, szabályok: Ez maga a konkrét tartalom, ezekkel kapcsolatban egyetlen szót sem ír a törvény.

Törvény és kódex viszonya a kódex felől nézve

A szakmai célokat és feladatokat a törvény (és egyéb jogszabályok) határozzák meg, következésképp a szakmai tevékenység interperszonális kapcsolatainak is ez adja meg a hátterét. Vagyis:

- Az etikai alapelveket és szabályokat úgy kell meghatározni, hogy azok illeszkedjenek a célok és feladatok megvalósításának folyamatába, sőt, lehetőleg segítsék azt.
- Más megközelítés: Adjanak választ azokra az interperszonális, nem jogi természetű problémákra és kihívásokra, amelyek a célok és feladatok elérése közben felmerülhetnek.
- Etikai alapelv vagy szabály nem lehet ellentétes jogszabállyal.
- Kerülendő a redundancia. Amit jogszabály szabályoz, arra nem kell etikai szabály, még akkor sem, ha etikai természetű a felvetés. (Érdekesség: Kapcsolat a tanítvánnyal...)

Ki szabályozzon?

- Legalább olyan fontos (ha nem fontosabb) kérdés, mint a hogyan.
- Alapvetően határozza meg a kódex legitimitását, elfogadottságát és hatáskörét.
- Ösztönös, de nem feltétlenül igazolható igény, hogy a szakma etikai szabályait a szakma képviselői határozzák meg.

Néhány lehetőség

Országgyűlés, Kormány, minisztérium:

- Felhatalmazásuk nagyon széleskörű (túlságosan is), szakmaiságuk megkérdőjelezhető, érintettségük közvetett.
- Jogszabályokat alkotnak, ami jogi aktus, itt nem erre van szükség.
- Az eljárás megszervezésére képesek lennének, de az általuk szervezett eljárás a szakmán kívüli lenne.

Szakmai szervezetek:

- Szakmailag kompetensek, tagságuk által elfogadottak.
- Felhatalmazásuk ugyanakkor csak a tagságuktól ered, és nagyon széttagoltak
- Az eljárásuk szakmán belüli lenne, de a széttagoltság miatt nem tudnak eljárást lefolytatni.

Fenntartó:

- Tulajdonképpen lehetséges, és volt/van is már példa rá (egyházi kódexek).
- Ugyanakkor kérdéses lehet a szakmaiság, és könnyen keveredhet a szakmai etika a fenntartói elvárásokkal és ezek ellenőrzésével.

Hogyan adható akkor a szakma kezébe?

- Létre kell hozni egy választott testületet, illetve ennek háttereként egy szervezetet, ami meghatározza az alapelveket és szabályokat, és le tudja folytatni az eljárásokat.
- Lehet a pedagógusok felett álló testület/szervezet, vagy lehetnek maguk a pedagógusok.
- Szintén megjelent már a koncepcióban a gondolat (még kamara megnevezéssel) éppen az etikai szabályok vonatkozásában.
- Ez lett végül az NPK, amit törvény hozott létre és ruházott fel jogokkal, de a pedagógusok maguk építették fel és működtetik azóta.
- Nem kész szervezetet, csak lehetőséget kaptak, és szabad kezet az építkezésben.

Dilemmák

- A kódex megalkotásával kapcsolatban számos dilemma merült fel, és képezte viták alapját már a kezdetektől.
- A legfontosabbak:
 - Legitimitás
 - Érvényességi kör
 - Pedagógusok közötti bizalom
 - Szükségesség

A legitimitás dilemmája

A kritikusok szerint a kódex illegitim, mivel maga a Kar is az, az automatikus tagság miatt.

Ellenérvek:

- A törvény csak jogokat adott a Karnak, és megteremtette a létrehozásának lehetőségét, viszont maguk a pedagógusok hozták létre.
- Bármelyik tag indulhatott a Kar belső választásán, bármelyik így megválasztott küldött lehetett tisztségviselő.
- A kódexet bárki véleményezhette, a szerkesztők minden véleményt figyelembe vettek (még a tagságon kívülieket is!)
- A kész tervezetet a gyakorló pedagógusokból álló, szabadon választott küldöttgyűlés fogadta el. Sem tartalmába, sem elfogadásába nem szólt bele más.

Az érvényességi kör dilemmája

A Karnak csak az állami és önkormányzati intézményekben dolgozó pedagógusok a tagjai, → a kódex érvényessége csak rájuk terjedhet ki. Mivel rajtuk kívül még sok pedagógus van, a kritikusok szerint így az etikai kódex megosztja a pedagógustársadalmat.

Ellenérvek:

- Az egyházi fenntartású intézmények világnézeti elkötelezettsége vitathatatlan, ami két dolgot is fölvet. Egyrészt azt, hogy nem kényszeríthető rájuk egy „világnézetiileg semleges” etika, másrészt azt, hogy világnézetük automatikusan etikai szabályokat is eredményez.
- Emellett már rég létezik református és katolikus pedagógus etikai kódex.
- A törvény ezt egy alig észrevehető, érzékeny különbségtétellel oldja meg:

Az érvényességi kör dilemmája

Nkt. 83.§ (2a):

- A magán fenntartó a Kar kódexe „*alapelveinek figyelembevételével megalkotja*” a saját kódexét.
 - Kötelező saját kódexet készítenie, és ennek tartalma részben kötött.
- Az egyházi fenntartó a Kar kódexének alapelveit „*ajánlásként veszi figyelembe*”.
 - Nem köteles megalkotni, és csak ajánlás, tehát ha megalkotja az tartalmilag teljesen kötetlen.

A bizalom dilemmája

A törvény szerint a Kar joga tagjával szemben etikai eljárást folytatni, amit a Kar tagja kezdeményezhet. A kritikusok szerint ez feljelentősihez vezet szülő és pedagógus, pedagógus és pedagógus között.

Ellenérvek:

- Az egész eljárás a kezdeményezéstől a következményig szakmán belül történik.
- A kollégák közötti jó kapcsolat, bizalom nem a kódex lététől vagy nem lététől függ. Ha jó a kapcsolat, a problémák megoldódnak azelőtt, hogy eljárás lenne belőlük.
- A lehetséges szankciókat a törvény határozza meg, ezek egyikének sincs munkajogi következménye.
- A tapasztalat is cáfolja a kritikát, mindezidáig összesen 9 eljárásra került sor, több azért került visszautasításra, mert nem a Kar tagja kezdeményezte.

A szükségesség dilemmája

Ez az „Akkor meg minek?”- dilemma: Ha nincs igazán fájó következménye, akkor minek ez a sok szabály és bonyolult eljárás? – kérdezik a fenti érvek után a kritikusok.

- Segítséget, tájékozási pontot jelent egy olyan közegben, ahol extrém mennyiségű emberi kapcsolat extrém mennyiségű problémalehetőséggel kell szembenézni. (Egyházi intézményben sokszor sokkal egyszerűbbek ezek a válaszok. Lásd: gyász!)
- A szakma presztízsét emeli azzal, hogy saját magunk számára és a külvilág számára is megmutatja, milyen összetett, emberileg bonyolult, és komoly felkészültséget, emberi helytállást követelő hivatás a miénk.
- A debreceni pároskolbász készítésének is van etikai kódexe...

A +1 nagy kérdés

- Nem az a fontos, hogy mi történik a szabályok megszegése esetén, hanem hogy mi történik a betartásuk esetén.
- A kódex célja nem az, hogy ellenőrizzen és büntessen, hanem az, hogy iránymutatást adjon, és elveket deklaráljon.
- A következmények közül a legfontosabb a figyelmeztetés → Nem büntet, hanem helyes útra terel.

Összegezve

- A pedagógus-etika minden írott szabályozás nélkül is létező valóság.
- A szakma belső igénye is az, hogy ezeket a szabályokat írott formában is rögzítse, ezért nem előzmények nélküli a mostani kódex.
- A törvényalkotók „salamoni” megoldása:
 - Az Nkt. határozottan és megkerülhetetlenül előírja a kódex megalkotását .
 - Ugyanakkor a kódex tartalmát és az etikai vétségekkel kapcsolatos eljárásokat teljes egészében a pedagógusokra bízta.